Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

3 päivänä maaliskuuta 2020*

Ennakkoratkaisupyyntö – Kuluttajansuoja – Direktiivi 93/13/ETY – Kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot – Kiinnelainasopimus – Vaihtuva korko – Säästöpankkien kiinnelainoihin perustuva viiteindeksi – Asetukseen tai hallinnolliseen määräykseen perustuva indeksi – Elinkeinonharjoittajan yksipuolisesti käyttöön ottama tällainen ehto – Kansallisen tuomioistuimen suorittama avoimuusvaatimusta koskeva valvonta – Sopimusehdon kohtuuttomuuden toteamisen seuraukset

Asiassa C-125/18,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (Barcelonan alioikeus nro 38, Espanja) on esittänyt 16.2.2018 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen samana päivänä, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Marc Gómez del Moral Guasch

vastaan

Bankia SA,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti K. Lenaerts, varapresidentti R. Silva de Lapuerta, jaostojen puheenjohtajat J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, E. Regan, M. Safjan ja S. Rodin (esittelevä tuomari) sekä tuomarit L. Bay Larsen, T. von Danwitz, D. Šváby, F. Biltgen, K. Jürimäe ja C. Lycourgos,

julkisasiamies: M. Szpunar,

kirjaaja: hallintovirkamies L. Carrasco Marco,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.2.2019 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet:

– Marc Gómez del Moral Guasch, edustajinaan J. M. Erausquin Vázquez, A. Benavente Antolín, M. Ortiz Pérez ja S. Moreno de Lamo, abogados,

– Bankia SA, edustajinaan R. Fernández-Aceytuno Sáenz de Santamaría, F. Manzanedo González, M. Muñoz García Liñán, V. Rodríguez de Vera Casado, L. Briones Bori ja A. Fernández García, abogados,

* Oikeudenkäyntikieli: espanja.

– Espanjan hallitus, asiamiehinään M. J. García-Valdecasas Dorrego ja J. Rodríguez de la Rúa Puig,

– Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään S. Brandon, avustajanaan A. Howard, barrister,

– Euroopan komissio, asiamiehinään N. Ruiz García, J. Baquero Cruz ja C. Valero,

kuultuaan julkisasiamiehen 10.9.2019 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29) ja erityisesti sen 1 artiklan 2 kohdan, 4 artiklan 2 kohdan, 6 artiklan 1 kohdan, 7 artiklan 1 kohdan ja 8 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Marc Gómez del Moral Guasch ja Bankia SA ja jossa on kyse näiden kahden osapuolen väliseen kiinnelainasopimukseen sisältyvästä ehdosta, joka koskee lainapääomalle maksettavaa vaihtuvaa korkoa.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 93/13 johdanto-osan 24. perustelukappaleessa todetaan, että ”jäsenvaltioiden tuomioistuimilla tai hallintoviranomaisilla on oltava käytettävissään riittävät ja tehokkaat keinot kuluttajasopimusten kohtuuttomien ehtojen soveltamisen lopettamiseksi”.

4 Kyseisen direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin säännökset eivät koske pakollisia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja eikä kansainvälisten sopimusten, joissa jäsenvaltiot ja [Euroopan unioni] ovat osallisina, määräyksiä tai periaatteita, varsinkaan liikenteen alalla.”

5 Mainitun direktiivin 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.

2. Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

6 Saman direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla. – –”

7 Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”

8 Kyseisen direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

9 Mainitun direktiivin 8 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltiot voivat antaa tai pitää voimassa tämän direktiivin soveltamisalalla perustamissopimuksen mukaisia tiukempia säännöksiä varmistaakseen kuluttajalle suojelun korkeamman tason.”

10 Direktiivin 93/13 liitteessä, jossa on ohjeellinen luettelo ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina, todetaan seuraavaa:

”1. Ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on:

– –

l) sen salliminen, että tavaroiden hinnat määrätään luovutushetkellä tai että tavaroiden myyjälle tai palvelujen toimittajalle annetaan oikeus korottaa niiden hintaa antamatta kummassakaan tapauksessa kuluttajalle vastaavaa oikeutta peruuttaa sopimus, jos lopullinen hinta on liian korkea suhteessa sopimuksen tekohetkellä sovittuun hintaan;

– –

2. Edellä g, j ja l alakohdan soveltamisala

– –

c) Edellä g, j ja l alakohtaa ei sovelleta:

– kauppaan, jota käydään arvopapereilla, rahoitusvälineillä ja muilla tuotteilla tai palveluilla, joiden hinta on sidoksissa pörssikurssien vaihteluihin, pörssi-indeksiin tai rahoitusmarkkinatasoon, jota elinkeinonharjoittaja ei valvo;

– –

d) Edellä 1 alakohta ei estä hintaindeksiehtoja, jos ne ovat laillisia ja jos hintojen vaihtelumenetelmä esitetään yksityiskohtaisesti.”

Espanjan oikeus

11 Siviililain (Código Civil) 1303 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Jos sopimusvelvoite todetaan pätemättömäksi, sopimuspuolten on palautettava toisilleen sopimuksen kohde, tuotto ja hinta korkoineen, ellei seuraavissa pykälissä säädetystä muuta johdu.”

12 Kiinnelainojen rahoitusehtojen avoimuudesta 5.5.1994 annetun ministeriön asetuksen (Orden del Ministerio de la Presidencia, sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios) (BOE nro 112, 11.5.1994, s. 14444), sellaisena kuin se on muutettuna 27.10.1995 annetulla ministeriön asetuksella (BOE nro 261, 1.11.1995, s. 31794; jäljempänä 5.5.1994 annettu asetus), toisessa lisäsäännöksessä säädettiin seuraavaa:

”Espanjan pankki määrittelee Dirección General del Tesoro y Política Financieran [(valtiovarain- ja rahoituspolitiikan hallinto, Espanja)] mietinnön perusteella antamallaan yleiskirjeellä kaikki viralliset indeksit tai viitekorot, joita 1.1 §:ssä mainitut tahot voivat soveltaa vaihtuvakorkoisiin kiinnelainoihin, ja julkaisee säännöllisesti niiden arvot.”

13 Kuluttajien ja käyttäjien suojasta annetun yleisen lain sekä muiden täydentävien lakien uudelleen laaditun tekstin hyväksymisestä 16.11.2007 annetun kuninkaan asetuksen 1/2007 (Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias) (BOE nro 287, 30.11.2007, s. 49181; jäljempänä kuninkaan asetus 1/2007) 8 §:ssä, jonka otsikko on ”Kuluttajien ja käyttäjien perusoikeudet”, säädetään seuraavaa:

”Kuluttajien ja käyttäjien perusoikeudet ovat seuraavat:

– –

b) Heidän legitiimien taloudellisten ja sosiaalisten etujensa suoja erityisesti sopimattomia kaupallisia menettelyjä ja kohtuuttomia sopimusehtoja vastaan.

– –”

14 Kuninkaan asetuksen 1/2007 60 §:ssä, jonka otsikko on ”Ennen sopimuksen tekoa annettavat tiedot”, säädetään seuraavaa:

”1. Elinkeinonharjoittajan on ennen kuin sopimus tai vastaava tarjous sitoo kuluttajaa tai käyttäjää annettava tälle selkeästi ja ymmärrettävästi asiaankuuluvat, oikeat ja riittävät tiedot sopimuksen pääasiallisista ominaispiirteistä ja etenkin sen oikeudellisista ja taloudellisista edellytyksistä, jolleivät kyseiset ominaispiirteet käy selvästi ilmi asiayhteydestä.

– –”

15 Kuninkaan asetuksen 1/2007 80 §:ssä, jonka otsikko on ”Sellaisiin ehtoihin liittyvät vaatimukset, joista ei ole erikseen neuvoteltu”, säädetään seuraavaa:

”1. Kuluttajien ja käyttäjien kanssa tehdyissä sopimuksissa, jotka sisältävät ehtoja, joista ei ole erikseen neuvoteltu, ja joihin kuuluvat viranomaisten sekä niistä riippuvien tahojen ja yritysten tekemät sopimukset, kyseisten ehtojen on täytettävä seuraavat vaatimukset:

– –

c) vilpitön mieli ja oikeudenmukainen tasapaino sopimuspuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välillä, jolloin kohtuuttomien sopimusehtojen käyttö on joka tapauksessa kiellettyä.

– –”

16 Kuninkaan asetuksen 1/2007 82 §:ssä, jonka otsikko on ”Kohtuuttomien ehtojen käsite”, säädetään seuraavaa:

”1. Kohtuuttomina pidetään kaikkia sellaisia sopimusehtoja, joista ei ole erikseen neuvoteltu, sekä kaikkia käytäntöjä, joista ei ole nimenomaisesti sovittu, jos ne lojaliteettiperiaatteen vastaisesti aiheuttavat kuluttajan ja käyttäjän vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

_ –”

17 Pankkipalvelujen avoimuudesta ja asiakassuojasta 28.10.2011 annetun ministeriön asetuksen 2899/2011 (Orden EHA/2899/2011 de transparencia y protección del cliente de servicios bancarios) (BOE nro 261, 29.10.2011, s. 113242) 27 §:n, jonka otsikko on ”Viralliset korkokannat”, 1 momentin a kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Seuraavat viralliset korkokannat julkaistaan kuukausittain, jotta luottolaitokset voivat soveltaa niitä tässä ministeriön asetuksessa vahvistetuin edellytyksin:

a) Espanjan luottolaitosten markkinahintaisten asuntojen ostoon myöntämien yli kolmivuotisten kiinnelainojen keskikorko.”

18 Yrittäjien tuesta ja kansainvälistämisestä 27.9.2013 annetun lain 14/2013 (Ley 14/2013 de apoyo a los emprendedores y su internacionalización) (BOE nro 233, 28.9.2013, s. 78787) 15. lisäsäännöksessä säädetään, että kyseisen säännöksen 1 momentissa mainitut lakkautetut korot, joihin kuuluu espanjalaisten säästöpankkien kiinnelainojen keskikorkoon perustuva indeksi (jäljempänä espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksi), korvataan sopimuksessa määrätyllä korvaavalla viitekorolla tai -indeksillä ja että jollei sopimuksessa ole määrätty korvaavaa korkoa, korvaava korko on ”virallinen korkokanta, joka on nimeltään ’Espanjan luottolaitosten markkinahintaisten asuntojen ostoon myöntämien yli kolmivuotisten kiinnelainojen keskikorko’”, jonka marginaali vastaa poistetun koron ja edellä mainitun koron välisten erotusten, jotka lasketaan sopimuksentekopäivän ja koron korvaamispäivän välillä saatavilla olevien tietojen perusteella, aritmeettista keskiarvoa”.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

19 Gómez del Moral Guasch teki 19.7.2001 Bankian edeltäjänä olleen pankkilaitoksen kanssa kiinnelainasopimuksen 132 222,66 euron suuruisesta lainasta asunnon oston rahoittamiseksi.

20 Kyseisen sopimuksen 3 bis -kohta, jonka otsikko on ”Vaihtuva korko”, sisältää ehdon, jonka mukaan kuluttajan maksettavaksi tuleva korko vaihtelee espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksin mukaan (jäljempänä riidanalainen sopimusehto). Riidanalaisen sopimusehdon sanamuoto on seuraava:

”Sopimuksen mukaista korkoa tarkistetaan puolivuosittain sopimuksen allekirjoittamispäivästä lukien, ja ensimmäisen puolivuotiskauden ajan sovelletaan tämän lainasopimuksen 3 rahoitusehdon mukaista korkoa. Sitä seuraavina puolivuotiskausina sovelletaan koron tarkistushetkellä voimassa olevaa säästöpankkien markkinahintaisten asuntojen ostoon myöntämien yli kolmivuotisten kiinnelainojen keskikorkoa, jonka Espanjan pankki julkaisee virallisesti ja määräajoin vaihtuvakorkoisille asuntolainoille Espanjan virallisessa lehdessä [Bolétin Oficial del Estado], pyöristettynä seuraavaan korkeampaan prosenttiyksikön neljännekseen ja korotettuna 0,25 prosenttiyksiköllä.”

21 Gómez del Moral Guasch nosti Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelonassa (Barcelonan alioikeus nro 38, Espanja) kanteen, jossa hän vaati muun muassa kyseisen sopimusehdon toteamista pätemättömäksi sen väitetyn kohtuuttomuuden vuoksi.

22 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa aluksi, että kiinnelainan vaihtuvien korkojen sitominen espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksiin on epäedullisempaa kuin niiden sitominen pankkienväliseen euromääräiseen korkoon (jäljempänä Euribor-indeksi), jota käytetään 90 prosentissa Espanjassa myönnetyistä kiinnelainoista. Espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksin käytöstä aiheutuu lisäkustannuksia, joiden suuruus on noin 18 000–21 000 euroa lainaa kohti.

23 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii tämän jälkeen, seuraako siitä, että espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksi on säännelty indeksi, että direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa säädettyä poikkeusta on sovellettava, vaikka se, että lainasopimuksen osapuoliin sovelletaan kyseistä indeksiä, johtuu kyseisen sopimuksen ehdon soveltamisesta.

24 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii lisäksi, onko kuluttajalle ilmoitettava viiteindeksin laskentamenetelmästä ja sen aiemmasta kehityksestä, jotta hän voi arvioida otetun lainan rahoituskustannuksia. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa tältä osin, että kyseisessä direktiivissä säädettyä korkeamman kuluttajansuojan tason varmistamiseksi direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdasta johtuvaa poikkeusta ei ole saatettu osaksi Espanjan oikeusjärjestystä.

25 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii edelleen sitä, onko siinä tapauksessa, että riidanalainen sopimusehto ei ole unionin oikeuden mukainen, se, että espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksi korvataan Euribor-indeksillä, tai se, että pelkästään lainapääoma maksetaan takaisin ilman korkoja, direktiivin 93/13 mukaista.

26 Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona päätti näin ollen lykätä asian ratkaisua ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko tuomioistuimen arvioitava [espanjalaisten säästöpankkien] IRPH-indeksin laillisuus tutkimalla, voidaanko sitä pitää kuluttajan kannalta ymmärrettävänä, ilman että tämän tutkimiselle on esteenä se, että kyseistä indeksiä säännellään asetuksilla tai hallinnollisilla määräyksillä, koska kyse ei ole direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitetusta tapauksesta, joka perustuisi pakottavaan säännökseen, vaan elinkeinonharjoittaja on omavalintaisesti sisällyttänyt sopimukseen tällaisen lainapääomalle maksettavan vaihtuvan koron?

2) a) Onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan, jota ei ole saatettu osaksi [Espanjan] oikeusjärjestystä, perusteella pidettävä kyseisen direktiivin ja sen 8 artiklan vastaisena sitä, että espanjalainen tuomioistuin tukeutuu mainittuun 4 artiklan 2 kohtaan ja soveltaa sitä, vaikka se on lainsäätäjän tahdosta jätetty saattamatta osaksi [Espanjan] oikeusjärjestystä, jotta kaikkiin elinkeinonharjoittajien kuluttajien kanssa tekemiinsä sopimuksiin sisällyttämiin ehtoihin, myös niihin, jotka koskevat sopimuksen pääkohdetta ja jotka on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, voitaisiin soveltaa täysimääräistä kuluttajansuojaa?

2) b) Edellyttääkö olennaisen sopimusehdon, tässä tapauksessa [espanjalaisten säästöpankkien] IRPH-indeksin, ymmärtäminen joka tapauksessa sitä, että ilmoitetaan tai tiedotetaan seuraavista seikoista ja tiedoista tai ainakin joistakin niistä, toisin sanoen

i) selitetään, miten viitekorko muodostuu, eli tiedotetaan, että kyseiseen indeksiin sisältyvät nimelliskoron lisäksi palkkiot ja muut kulut, että se on yksinkertainen painottamaton keskiarvo, että elinkeinonharjoittajan tiedossa on oltava se ja tämän on tiedotettava siitä, että negatiivista marginaalia [on sovellettava], ja että siitä annettavat tiedot eivät ole julkisia toisin kuin tavanomaisesta indeksistä eli [Euribor-indeksistä] annettavat tiedot

ii) selitetään, miten kyseinen indeksi on aiemmin kehittynyt ja miten se voi tulevaisuudessa kehittyä, antamalla tietoja ja sisällyttämällä ilmoituksiin kaavioita, joissa kuluttajalle selvitetään selkeästi ja ymmärrettävästi tämän erityisen koron kehitys suhteessa [Euribor-indeksiin], joka on tavanomainen kiinnelainoihin sovellettava korko?

2) c) Jos unionin tuomioistuin toteaa, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava sopimusehtojen kohtuuttomuus ja tehtävä siitä kaikki päätelmät kansallisen oikeutensa mukaisesti, onko siinä tapauksessa, ettei kaikista näistä seikoista ole annettu tietoja, oletettava, ettei sopimusehtoa ole ymmärretty, koska se ei ole direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla selkeä keskivertokuluttajalle, tai merkitseekö tietojen antamatta jättäminen, ettei elinkeinonharjoittaja ole kohdellut [kuluttajaa] lojaalisti ja ettei kuluttaja siten olisi hyväksynyt lainansa viitekoroksi [espanjalaisten säästöpankkien] IRPH-indeksiä, jos hänelle olisi annettu asianmukaisesti tietoa?

3) Jos [espanjalaisten säästöpankkien] IRPH-indeksi todetaan pätemättömäksi, kumpi seuraavista seurauksista, joita on sovellettava, jollei kuluttajan kanssa muuta sovita tai jos tämä muu sopimus on kuluttajalle vahingollisempi, on direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan mukainen?
   i) Muutetaan sopimusta soveltamalla vakiintunutta korvaavaa indeksiä eli [Euribor-indeksiä], koska kyseessä on sopimus, jonka tarkoituksena on lähinnä tuottaa korkotuloja elinkeinonharjoittajalle eli pankille.
   ii) Luovutaan soveltamasta korkoa, jolloin lainanottajan tai velallisen ainoaksi velvollisuudeksi jäisi maksaa lainattu pääoma takaisin sopimuksen mukaisina eräpäivinä.”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

27 Aluksi on huomautettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen välille SEUT 267 artiklalla luodussa yhteistyömenettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä on antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus, jonka perusteella kansallinen tuomioistuin voi ratkaista siinä vireillä olevan asian. Unionin tuomioistuimen on tätä silmällä pitäen tarvittaessa muotoiltava sille esitetyt kysymykset uudelleen (tuomio 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, 34 kohta).

28 Tältä osin ensimmäinen kysymys koskee tosin sellaisenaan espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksiä. Jotta ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle voidaan antaa hyödyllinen vastaus, tämä kysymys on kuitenkin ymmärrettävä siten, että kyseinen tuomioistuin tiedustelee sillä, onko direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jää kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen kiinnelainasopimuksen ehto, jonka mukaan lainaan sovellettu korko perustuu johonkin kansallisessa säännöstössä säädetyistä virallisista viiteindekseistä, joita luottolaitokset voivat soveltaa kiinnelainoihin.

29 Kyseisen säännöksen mukaan direktiivin 93/13 säännökset eivät koske pakottavia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja.

30 Mainitussa säännöksessä suljetaan siten nämä ehdot direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle; tällaista poissuljentaa on tulkittava suppeasti (ks. vastaavasti tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 27 ja 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

31 Tämä poissuljenta edellyttää kahden edellytyksen täyttämistä: yhtäältä sopimusehdon on heijastettava lain tai asetuksen säännöstä, ja toisaalta tämän säännöksen on oltava pakottava (tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 78 kohta ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 28 kohta).

32 Sen selvittämiseksi, täyttyvätkö nämä edellytykset, unionin tuomioistuin on katsonut, että kansallisen tuomioistuimen on tarkastettava, heijastaako asianomainen sopimusehto kansallisen oikeuden säännöksiä, joita sovelletaan sopimuspuolten välillä pakottavasti niiden tahdosta riippumatta, vai säännöksiä, jotka ovat dispositiivisia eli joita sovelletaan suoraan lain nojalla silloin, kun sopimuspuolten välillä ei ole sovittu muusta järjestelystä (tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 26 kohta; tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 79 kohta ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 29 ja 30 kohta).

33 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämästä pääasiaan sovellettavan kansallisen säännöstön kuvauksesta ilmenee, että kyseinen säännöstö ei sisältänyt velvollisuutta määrätä kiinnelainasopimuksiin sisältyvissä koron maksamista koskevissa ehdoissa jonkun liiketoimien avoimuudesta ja asiakassuojasta 7.9.1990 luottolaitoksille annetussa Espanjan pankin yleiskirjeessä 8/1990 (circular 8/1990 del Banco de España, a entidades de crédito, sobre transparencia de las operaciones y protección de la clientela) (BOE nro 226, 20.9.1990, s. 27498), sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiaan (jäljempänä yleiskirje 8/1990), vahvistetun kuuden virallisen indeksin soveltamisesta.

34 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 78–83 kohdassa todennut, on niin, jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen suorittamasta tarkastuksesta muuta johdu, että 5.5.1994 annetussa asetuksessa ei velvoitettu käyttämään vaihtuvakorkoisten lainojen osalta virallista viiteindeksiä, espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksi mukaan lukien, vaan siinä ainoastaan vahvistettiin ne edellytykset, jotka ”viiteindeksien tai -korkojen” on täytettävä, jotta luottolaitokset voivat käyttää niitä.

35 Jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mahdollisista tarkastuksista muuta johdu, Bankialla oli näin ollen mahdollisuus, kuten 5.5.1994 annetun asetuksen liitteessä II olevan 3 bis kohdan 1 alakohdan d alakohdasta ilmenee, määritellä vaihtuva korko ”millä tahansa muulla tavalla, kunhan se on selkeä, konkreettinen ja lainanottajan kannalta ymmärrettävä sekä lain mukainen”.

36 Riidanalaiseen sopimusehtoon sisältyvä viittaus espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksiin pääasiassa kyseessä olevan sopimuksen yhteydessä maksettavien korkojen laskemiseksi ei siis perustu tämän tuomion 31 ja 32 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettuun pakottavaan lain tai asetuksen säännökseen. Jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen suorittamasta tarkastuksesta muuta johdu, kyseinen sopimusehto kuuluu näin ollen direktiivin 93/13 soveltamisalaan.

37 Tästä seuraa, että ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että kyseisen direktiivin soveltamisalaan kuuluu kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen kiinnelainasopimuksen ehto, jonka mukaan lainaan sovellettu korko perustuu johonkin kansallisessa säännöstössä säädetyistä virallisista viiteindekseistä, joita luottolaitokset voivat soveltaa kiinnelainoihin, kun kyseisessä säännöstössä ei säädetä tämän indeksin pakottavasta soveltamisesta näiden osapuolten tahdosta riippumatta eikä sen dispositiivisesta soveltamisesta silloin, kun näiden samojen osapuolten välillä ei ole sovittu muusta järjestelystä.

Toisen kysymyksen a kohta

38 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisen kysymyksensä a kohdalla, onko direktiiviä 93/13 ja erityisesti sen 8 artiklaa tulkittava siten, että se on esteenä sille, että jäsenvaltion tuomioistuin soveltaa kyseisen direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa jättääkseen tutkimatta selkeästi ja ymmärrettävästi laaditun ja sopimuksen pääkohdetta koskevan sopimusehdon mahdollisen kohtuuttomuuden, kun viimeksi mainittua säännöstä ei ole saatettu osaksi kyseisen jäsenvaltion oikeusjärjestystä.

39 Ennakkoratkaisupyyntöön sisältyvistä toista kysymystä koskevista selityksistä ilmenee kuitenkin, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii mainitun kysymyksen ensimmäisessä osassa erityisesti sitä, onko kansallisella tuomioistuimella myös siinä tapauksessa, ettei direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa ole saatettu osaksi kansallista oikeusjärjestystä, mahdollisuus tutkia, täyttääkö riidanalaisen sopimusehdon kaltainen ehto kyseisessä direktiivissä säädetyn avoimuusvaatimuksen.

40 Nyt käsiteltävässä asiassa on aluksi todettava, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on esittänyt toisen kysymyksen a kohdan lähtemällä siitä olettamasta, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa ei ole saatettu osaksi Espanjan oikeusjärjestystä.

41 Bankia ja Espanjan hallitus puolestaan väittävät, että Tribunal Supremo (ylin tuomioistuin, Espanja) on todennut 18.6.2012 antamassaan tuomiossa 406/2012 (ES:TS:2012:5966) ja 9.5.2013 antamassaan tuomiossa 241/2013 (ES:TS:2013:1916), että Espanjan lainsäätäjä on saattanut direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan osaksi kansallista oikeutta yleisistä sopimusehdoista 13.4.1998 annetulla lailla 7/1998 (Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación) (BOE nro 89, 14.4.998, s. 12304). Näistä tuomioista ilmenee niiden mukaan ensinnäkin, että direktiivin 93/13 antamista edeltäneessä Espanjan lainsäädännössä ollut ilmaisu ”suoritusten oikea tasapaino” on korvattu ilmaisulla ”oikeuksien ja velvoitteiden välinen huomattava epätasapaino” sopimusehdon mahdollista kohtuuttomuutta koskevan valvonnan rajoittamiseksi, toiseksi, ettei hintaan tai suoritusten tasapainoon voida kohdistaa varsinaista valvontaa, ja kolmanneksi, että vaikka sopimuksen olennaisia osia ei voida valvoa sisällöllisesti, ne voivat kuitenkin olla sisällyttämis- ja avoimuuskriteereitä koskevan valvonnan kohteena.

42 Kun otetaan huomioon tämän tuomion 39 kohdassa esitetty toisen kysymyksen a kohdan ulottuvuutta koskeva täsmennys, ei kuitenkaan ole tarpeen lausua siitä, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohta saatettu tosiasiallisesti osaksi Espanjan oikeusjärjestystä.

43 On näet huomautettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä 93/13 toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa siihen, että kuluttaja sitoutuu elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön (ks. mm. tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 49 kohta).

44 Tämän heikomman aseman vuoksi direktiivillä 93/13 velvoitetaan jäsenvaltiot säätämään järjestelmästä, jolla varmistetaan se, että kaikki sellaiset sopimusehdot, joista ei ole erikseen neuvoteltu, voidaan tutkia niiden mahdollisen kohtuuttomuuden arvioimiseksi. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tässä yhteydessä direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa ja 5 artiklassa säädettyjen kriteereiden perusteella ratkaista kussakin asiassa vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen, täyttääkö tällainen ehto direktiivissä asetetut lojaliteettiperiaatteen mukaiset sekä tasapainon ja avoimuuden vaatimukset (ks. vastaavasti tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 42–48 kohta; tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 40 kohta ja tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 50 kohta).

45 Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdalla, luettuna yhdessä direktiivin 8 artiklan kanssa, annetaan kuitenkin jäsenvaltioille mahdollisuus säätää lainsäädännössään, jolla tämä direktiivi saatetaan osaksi kansallista oikeutta, että ”sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi” ei koske kyseisessä säännöksessä tarkoitettuja sopimusehtoja, jos nämä sopimusehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi (ks. vastaavasti tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, 32 kohta ja tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 41 kohta).

46 Unionin tuomioistuin on lisäksi korostanut, että tämä sama selkeän ja ymmärrettävän laadinnan vaatimus sisältyy direktiivin 93/13 5 artiklaan, jossa säädetään, että sopimusehtojen on ”aina” täytettävä tämä vaatimus (ks. vastaavasti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 67 ja 68 kohta sekä tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 43 kohta). Tästä seuraa, että kyseistä vaatimusta sovelletaan joka tapauksessa eli myös silloin, kun sopimusehto kuuluu mainitun direktiivin 4 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan ja vaikka asianomainen jäsenvaltio ei olisikaan pannut kyseistä säännöstä täytäntöön. Tämä vaatimus ei voi rajoittua ainoastaan sopimusehdon muodolliseen ja kieliopilliseen ymmärrettävyyteen (tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 71 kohta).

47 Toisen kysymyksen a kohtaan on siis vastattava, että direktiiviä 93/13 ja erityisesti sen 4 artiklan 2 kohtaa ja sen 8 artiklaa on tulkittava siten, että jäsenvaltion tuomioistuimen on tutkittava sopimuksen pääkohdetta koskevan sopimusehdon selkeys ja ymmärrettävyys riippumatta siitä, onko kyseisen direktiivin 4 artiklan 2 kohta saatettu osaksi mainitun jäsenvaltion oikeusjärjestystä.

Toisen kysymyksen b ja c kohta

48 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisen kysymyksensä b ja c kohdalla lähinnä, onko direktiiviä 93/13 ja erityisesti sen 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa tulkittava siten, että noudattaakseen kiinnelainasopimuksen yhteydessä sellaisen sopimusehdon avoimuutta koskevaa vaatimusta, jossa vahvistetaan vaihtuva korko, jonka laskentatapaa pidetään keskivertokuluttajan kannalta monimutkaisena, elinkeinonharjoittajan on annettava kuluttajalle tiedot sen indeksin laskentamenetelmästä, jonka perusteella mainittu korko lasketaan, sekä kyseisen indeksin aiemmasta kehityksestä ja siitä, miten se voisi tulevaisuudessa kehittyä.

49 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 106–109 kohdassa todennut, tältä osin avoimuusvaatimusta koskevan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ennen sopimuksen tekemistä tiedoilla sopimusehdoista ja sopimuksen tekemisen seurauksista on kuluttajalle perustavanlaatuinen merkitys. Kuluttaja päättää nimenomaan näiden tietojen perusteella, haluaako hän tehdä sopimuksen elinkeinonharjoittajan kanssa sitoutumalla tämän aiemmin laatimiin ehtoihin (tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 44 kohta; tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 70 kohta; tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo ym., C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 50 kohta ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 48 kohta).

50 Tästä seuraa, että – kuten tämän tuomion 46 kohdassa on jo huomautettu – sopimusehtojen avoimuutta koskeva vaatimus, sellaisena kuin se ilmenee direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdasta ja 5 artiklasta, ei voi rajoittua ainoastaan sopimusehtojen muodolliseen ja kieliopilliseen ymmärrettävyyteen. Koska mainitulla direktiivillä toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli muun muassa tietojen puolesta, samassa direktiivissä asetettua vaatimusta siitä, että sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, ja siten avoimuutta koskevaa vaatimusta on tulkittava laajasti (tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 71 ja 72 kohta sekä tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 44 kohta).

51 Siltä osin kuin on kyse sopimusehdosta, jossa määrätään kiinnelainasopimuksen yhteydessä, että kyseisestä lainasta suoritetaan korvaus maksamalla vaihtuvan korkokannan mukaan laskettua korkoa, on todettava, että kyseinen vaatimus tarkoittaa sen lisäksi, että asianomaisen sopimusehdon on oltava muodollisesti ja kieliopillisesti kuluttajalle ymmärrettävä, myös sitä, että tavanomaisesti valistuneella ja kohtuullisen tarkkaavaisella ja huolellisella keskivertokuluttajalla on mahdollisuus ymmärtää, miten kyseisen koron laskentatapa toimii konkreettisesti, ja arvioida näin ollen täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla, mitä mahdollisesti merkittäviä taloudellisia seurauksia tällaisesta ehdosta aiheutuu

hänen taloudellisille velvoitteilleen (ks. vastaavasti ja analogisesti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 75 kohta ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 51 kohta).

52 Koska unionin tuomioistuimella on pelkästään toimivalta tulkita unionin oikeuden säännöksiä ja määräyksiä, tässä tapauksessa direktiiviä 93/13 (ks. vastaavasti tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), yksinomaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on suorittaa tältä osin tarvittavat tarkastukset kaikkien olennaisten tosiseikkojen, joihin kuuluvat luotonantajan luottosopimusta koskevien neuvottelujen yhteydessä antamat ilmoitukset ja tiedot, perusteella (tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 74 kohta; tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 75 kohta ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 46 kohta). Kun kansallinen tuomioistuin ottaa huomioon kaikki sopimuksen tekemiseen liittyvät olosuhteet, sen tehtävänä on tässä yhteydessä erityisesti varmistaa, että käsiteltävässä asiassa kuluttajalle on annettu tiedoksi kaikki seikat, jotka voivat vaikuttaa hänen sitoumuksensa laajuuteen ja joiden avulla hän voi arvioida muun muassa lainansa kokonaiskustannuksia. Tässä arvioinnissa on yhtäältä ratkaisevaa se, onko ehdot laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, jotta tämän tuomion 51 kohdassa tarkoitettu keskivertokuluttaja voi arvioida tällaisia kustannuksia, ja toisaalta se, onko luottosopimuksessa jätetty mainitsematta tietoja, joita pidetään sopimuksen kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen luonteen kannalta keskeisinä (tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 47 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

53 Tämän tuomion 51 kohdassa tarkoitetun kaltaisesta sopimusehdosta, joka sisältää viittauksen vaihtuvaan korkoon, jonka tarkkaa arvoa ei voida määrittää luottosopimuksessa koko kyseisen sopimuksen voimassaoloajaksi, on todettava, että – kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 122 ja 123 kohdassa todennut – tässä tutkinnassa on merkitystä sillä seikalla, että espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksin laskentaan liittyvät tärkeimmät seikat olivat helposti kaikkien niiden henkilöiden saatavilla, jotka aikoivat ottaa kiinnelainan, koska kyseiset seikat sisältyivät Boletín Oficial del Estadossa julkaistuun yleiskirjeeseen 8/1990. Tämän seikan johdosta näet kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen kuluttaja saattoi ymmärtää, että kyseinen indeksi laskettiin asuntojen ostoon myönnettyjen yli kolmivuotisten kiinnelainojen keskikoron perusteella siten, että laskennassa otetaan huomioon myös marginaalien keskiarvo ja kyseisten laitosten perimät kulut, ja että mainittu indeksi oli asianomaisessa kiinnelainasopimuksessa pyöristetty seuraavaan korkeampaan prosenttiyksikön neljännekseen ja sitä oli korotettu vielä 0,25 prosenttiyksikön marginaalilla.

54 Riidanalaisen sopimusehdon avoimuuden arvioinnissa on merkitystä myös sillä, että pääasiassa kyseessä olevan sopimuksen tekoajankohtana voimassa olleen kansallisen säännöstön mukaan luottolaitosten oli ilmoitettava kuluttajille siitä, miten espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksi on kehittynyt lainasopimusten tekemistä edeltäneiden kahden kalenterivuoden aikana, ja viimeisestä saatavilla olevasta arvosta. Tällaiset tiedot ovat myös omiaan tarjoamaan kuluttajalle objektiivista tietoa tällaisen indeksin soveltamisesta aiheutuvista taloudellisista seurauksista, ja ne tarjoavat hyödyllisen vertailukohdan espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksiin perustuvan vaihtuvan koron laskennan ja muiden korkojen laskentatapojen välillä.

55 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on näin ollen tarkastettava, onko Bankia noudattanut pääasiassa kyseessä olevan sopimuksen yhteydessä tosiasiallisesti kaikkia kansallisessa säännöstössä säädettyjä tiedottamisvelvollisuuksia.

56 Edellä esitetyn perusteella toisen kysymyksen b ja c kohtaan on vastattava, että direktiiviä 93/13 ja erityisesti sen 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa on tulkittava siten, että jotta sellaisen sopimusehdon osalta, jossa vahvistetaan vaihtuva korko kiinnelainasopimuksen yhteydessä, noudatetaan avoimuusvaatimusta, sen on oltava paitsi muodollisesti ja kieliopillisesti ymmärrettävä myös sellainen, että tavanomaisesti valistuneella ja kohtuullisen tarkkaavaisella ja huolellisella keskivertokuluttajalla on mahdollisuus ymmärtää, miten kyseisen koron laskentatapa toimii konkreettisesti, ja arvioida näin ollen täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla, mitä mahdollisesti merkittäviä taloudellisia

seurauksia tällaisesta ehdosta aiheutuu hänen taloudellisille velvoitteilleen. Sen arvioinnin kannalta, joka kansallisen tuomioistuimen on tältä osin tehtävä, erityisen merkityksellisiä seikkoja ovat yhtäältä se, että kyseisen koron laskentaan liittyvät tärkeimmät seikat ovat helposti kaikkien niiden henkilöiden saatavilla, jotka aikoivat ottaa kiinnelainan, koska mainitun koron laskentatapa on julkaistu, ja toisaalta tietojen antaminen sen indeksin aiemmasta kehityksestä, jonka perusteella tämä sama korko lasketaan.

Kolmas ennakkoratkaisukysymys

57 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kolmannella kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä sille, että jos kohtuuton sopimusehto, jossa vahvistetaan viiteindeksi lainan vaihtuvien korkojen laskemiseksi, on pätemätön, eivätkä osapuolet ole sopineet toisin, kansallinen tuomioistuin korvaa kyseisen indeksin laillisella indeksillä tai velvoittaa lainanottajan maksamaan lainatun pääoman takaisin sopimuksen mukaisina eräpäivinä ilman korkoja.

58 Tässä yhteydessä on aluksi palautettava mieleen, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan mukaan kansallisten tuomioistuinten on jätettävä soveltamatta kohtuutonta sopimusehtoa, jotta ehdolla ei ole sitovia vaikutuksia kuluttajaan nähden, ellei kuluttaja vastusta tätä (ks. vastaavasti tuomio 4.6.2009, Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, 35 kohta; tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, 65 kohta ja tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 52 kohta).

59 Tämän jälkeen on mainittava siitä, että unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään katsonut, että silloin kun kansallinen tuomioistuin toteaa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisessä sopimuksessa olevan kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi, direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansallisen oikeuden säännökselle, jossa sallitaan kansallisen tuomioistuimen täydentää kyseistä sopimusta muuttamalla ehdon sisältöä (tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, 73 kohta; tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 77 kohta ja tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 53 kohta).

60 Mikäli kansallisen tuomioistuimen sallittaisiin muuttaa tällaisessa sopimuksessa olevien kohtuuttomien ehtojen sisältöä, olisi tämä omiaan haittaamaan direktiivin 93/13 7 artiklassa tarkoitetun pitkän aikavälin tavoitteen toteutumista. Tällainen mahdollisuus nimittäin myötävaikuttaisi sen ehkäisevän vaikutuksen poistumiseen, joka kohdistetaan elinkeinonharjoittajiin jättämällä yksinkertaisesti soveltamatta tällaisia kohtuuttomia ehtoja kuluttajiin nähden, koska elinkeinonharjoittajat olisivat taipuvaisia jatkamaan tällaisten ehtojen käyttämistä tietoisina siitä, että vaikka ehdot julistettaisiin pätemättömiksi, kansallinen tuomioistuin voisi kuitenkin täydentää sopimusta tarvittavilta osin näiden elinkeinonharjoittajien etujen takaamiseksi (tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, 69 kohta; tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 79 kohta ja tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 54 kohta).

61 Unionin tuomioistuin on kuitenkin jo todennut, että tilanteessa, jossa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehty sopimus ei voi pysyä voimassa kohtuuttoman ehdon poistamisen jälkeen, direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohta ei ole esteenä sille, että kansallinen tuomioistuin poistaa sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaisesti kohtuuttoman ehdon korvaamalla sen dispositiivisella kansallisella oikeussäännöllä tilanteissa, joissa kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi toteaminen velvoittaisi tuomioistuimen toteamaan sopimuksen kokonaan pätemättömäksi aiheuttaen tällä erityisen haitallisia vaikutuksia kuluttajalle, ja negatiivinen seuraamus kohdistuisi näin kuluttajaan (ks. vastaavasti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 80–84 kohta; tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 56 ja 64 kohta sekä tuomio 3.10.2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, 48 kohta).

62 Unionin tuomioistuin on todennut tältä osin, että tällainen korvaaminen on direktiivin 93/13 tavoitteiden kannalta täysin perusteltua. Korvaaminen on näet direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan tavoitteen mukaista siksi, että tällä säännöksellä pyritään korvaamaan muodollinen tasapaino, joka sopimuksella perustetaan sopimuspuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille, todellisella tasapainolla, jolla voidaan palauttaa sopimuspuolten välinen yhdenvertaisuus, eikä sillä pyritä siihen, että kaikki kohtuuttomia ehtoja sisältävät sopimukset todettaisiin pätemättömiksi (ks. vastaavasti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 81 ja 82 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 57 kohta).

63 Jos tämän tuomion 61 kohdassa kuvatun kaltaisessa tilanteessa olisi kiellettyä korvata kohtuuton sopimusehto dispositiivisella kansallisella oikeussäännöllä ja jos tuomioistuimen olisi näin ollen todettava koko sopimus pätemättömäksi, kuluttajalle voisi aiheutua erityisen haitallisia seurauksia, jolloin sopimuksen pätemättömäksi toteamisesta johtuva ehkäisevä vaikutus saattaisi vaarantua. Lainasopimuksen osalta tällaisesta pätemättömäksi toteamisesta nimittäin seuraisi lähtökohtaisesti jäljellä olevan lainan summan erääntyminen välittömästi maksettavaksi sellaisen suuruisena, että tämä summa saattaisi ylittää kuluttajan maksukyvyn, ja siten negatiivinen seuraamus pikemminkin kuluttajalle kuin lainanantajalle, jota tämän seurauksena ei saataisi luopumaan tällaisten sopimusehtojen käyttämisestä tarjoamissaan sopimuksissa (ks. vastaavasti tuomio Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 83 ja 84 kohta sekä tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 58 kohta).

64 Näin ollen on katsottava, että tilanteessa, jossa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehty kiinnelainasopimus ei voi pysyä voimassa sellaisen kohtuuttoman ehdon poistamisen jälkeen, jossa viitataan lailliseen indeksiin lainaan sovellettavan vaihtuvan koron laskemiseksi, direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ei voida tulkita siten, että se on esteenä sille, että kansallinen tuomioistuin välttääkseen kyseisen sopimuksen pätemättömyyden korvaa kyseisen ehdon kansallisessa oikeudessa dispositiivisesti säädetyllä indeksillä siltä osin kuin sopimuksen pätemättömäksi toteamisesta aiheutuisi kuluttajalle erityisen haitallisia seurauksia (ks. analogisesti tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 59 kohta).

65 Nyt käsiteltävässä asiassa riidanalaisessa sopimusehdossa määrätään, että vaihtuva korko lasketaan espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksin perusteella. Unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ilmenee kuitenkin, että kyseinen yleiskirjeessä 8/1990 vahvistettu laillinen indeksi on 27.9.2013 annetun lain 14/2013 15. lisäsäännöksen mukaan korvattu korvaavalla indeksillä, jonka Espanjan hallitus luonnehtii ”dispositiiviseksi”. Jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen suorittamasta tarkastuksesta muuta johdu, kyseisessä lisäsäännöksessä säädetään näet tuon korvaavan indeksin soveltamisesta, jollei sopimuspuolten välillä ole sovittu muusta järjestelystä.

66 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voisi tässä yhteydessä siinä tapauksessa, että sen olisi todettava ensinnäkin, että riidanalainen sopimusehto on kohtuuton, toiseksi, että pääasiassa kyseessä oleva kiinnelainasopimus ei voi jäädä voimaan ilman kyseistä ehtoa, ja kolmanneksi, että kyseisen sopimuksen pätemättömäksi toteamisesta aiheutuu pääasian kantajalle erityisen haitallisia seurauksia, korvata mainitun ehdon 27.9.2013 annetussa laissa 14/2013 tarkoitetulla korvaavalla indeksillä siltä osin kuin tuota indeksiä voidaan pitää kansallisen oikeuden kannalta dispositiivisena.

67 Kolmanteen kysymykseen on siis vastattava, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, etteivät ne ole esteenä sille, että jos kohtuuton sopimusehto, jossa vahvistetaan viiteindeksi lainan vaihtuvien korkojen laskemiseksi, on pätemätön, kansallinen tuomioistuin korvaa kyseisen indeksin laillisella indeksillä, jota sovelletaan, jos sopimuspuolet eivät ole sopineet toisin, siltä osin kuin asianomainen kiinnelainasopimus ei voi pysyä voimassa, jos mainittu kohtuuton ehto poistetaan, ja koko kyseisen sopimuksen toteaminen pätemättömäksi aiheuttaisi kuluttajalle erityisen haitallisia seurauksia.

Tämän tuomion ajallisten vaikutusten rajoittamista koskeva pyyntö

68 Koska kolmas ennakkoratkaisukysymys on muotoiltu siten, että se koskee tilannetta, jossa ”espanjalaisten säästöpankkien IRPH-indeksi todetaan pätemättömäksi”, Espanjan hallitus on unionin tuomioistuimelle esittämissään kirjallisissa ja suullisissa huomautuksissa pyytänyt unionin tuomioistuinta rajoittamaan tuomionsa ajallisia vaikutuksia. On täsmennettävä, että Espanjan hallituksen pyyntö perustuu siihen olettamaan, että jos riidanalaisen sopimusehdon kaltainen sopimusehto on pätemätön, lainasopimus pysyisi voimassa ilman korkoja.

69 Kuten tämän tuomion 52 kohdassa on muistutettu, unionin tuomioistuimella on pelkästään toimivalta tulkita unionin oikeuden säännöksiä ja määräyksiä, tässä tapauksessa direktiiviä 93/13.

70 Kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen annetusta vastauksesta ilmenee kuitenkin, että jos riidanalaisen sopimusehdon kaltainen ehto on pätemätön, kansallinen tuomioistuin voi tämän tuomion 67 kohdassa mainituin edellytyksin korvata sopimusehdossa vahvistetun indeksin laillisella indeksillä, jota sovelletaan, jos sopimuspuolet eivät ole sopineet toisin.

71 Tällaisen sopimusehdon mahdollisesta pätemättömyydestä aiheutuvia taloudellisia seurauksia yksittäisille pankkilaitoksille ja pankkisektorille kokonaisuudessaan ei voida näin ollen määrittää yksinomaan unionin tuomioistuimen nyt käsiteltävässä asiassa esittämän unionin oikeuden tulkinnan perusteella (ks. analogisesti tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 60 ja 61 kohta).

72 Tästä seuraa, ettei tämän tuomion ajallisia vaikutuksia ole rajoitettava.

Oikeudenkäyntikulut

73 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 1 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että kyseisen direktiivin soveltamisalaan kuuluu kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen kiinnelainasopimuksen ehto, jonka mukaan lainaan sovellettu korko perustuu johonkin kansallisessa säännöstössä säädetyistä virallisista viiteindekseistä, joita luottolaitokset voivat soveltaa kiinnelainoihin, kun kyseisessä säännöstössä ei säädetä tämän indeksin pakottavasta soveltamisesta näiden osapuolten tahdosta riippumatta eikä sen dispositiivisesta soveltamisesta silloin, kun näiden samojen osapuolten välillä ei ole sovittu muusta järjestelystä.**

2) **Direktiiviä 93/13 ja erityisesti sen 4 artiklan 2 kohtaa ja sen 8 artiklaa on tulkittava siten, että jäsenvaltion tuomioistuimen on tutkittava sopimuksen pääkohdetta koskevan sopimusehdon selkeys ja ymmärrettävyys riippumatta siitä, onko kyseisen direktiivin 4 artiklan 2 kohta saatettu osaksi mainitun jäsenvaltion oikeusjärjestystä.**

3) **Direktiiviä 93/13 ja erityisesti sen 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa on tulkittava siten, että jotta sellaisen sopimusehdon osalta, jossa vahvistetaan vaihtuva korko kiinnelainasopimuksen yhteydessä, noudatetaan avoimuusvaatimusta, kyseisen sopimusehdon on oltava paitsi muodollisesti ja kieliopillisesti ymmärrettävä myös sellainen, että tavanomaisesti valistuneella ja kohtuullisen tarkkaavaisella ja huolellisella keskivertokuluttajalla on**

mahdollisuus ymmärtää, miten kyseisen koron laskentatapa toimii konkreettisesti, ja arvioida näin ollen täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla, mitä mahdollisesti merkittäviä taloudellisia seurauksia tällaisesta ehdosta aiheutuu hänen taloudellisille velvoitteilleen. Sen arvioinnin kannalta, joka kansallisen tuomioistuimen on tältä osin tehtävä, erityisen merkityksellisiä seikkoja ovat yhtäältä se, että kyseisen koron laskentaan liittyvät tärkeimmät seikat ovat helposti kaikkien niiden henkilöiden saatavilla, jotka aikoivat ottaa kiinnelainan, koska mainitun koron laskentatapa on julkaistu, ja toisaalta tietojen antaminen sen indeksin aiemmasta kehityksestä, jonka perusteella tämä sama korko lasketaan.

4) **Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, etteivät ne ole esteenä sille, että jos kohtuuton sopimusehto, jossa vahvistetaan viiteindeksi lainan vaihtuvien korkojen laskemiseksi, on pätemätön, kansallinen tuomioistuin korvaa kyseisen indeksin laillisella indeksillä, jota sovelletaan, jos sopimuspuolet eivät ole sopineet toisin, siltä osin kuin asianomainen kiinnelainasopimus ei voi pysyä voimassa, jos mainittu kohtuuton ehto poistetaan, ja koko kyseisen sopimuksen toteaminen pätemättömäksi aiheuttaisi kuluttajalle erityisen haitallisia seurauksia.**

Allekirjoitukset